

Nyílt forráskódú szoftverek a kis- és közép vállalatok piacán

Parragh Szabolcs

Tartalomjegyzék

1. A nyílt forráskódú szoftverek kérdése napjainkban	125
2. A szoftverpiac alakulásáról	126
3. Összefoglalás	129

1. A nyílt forráskódú szoftverek kérdése napjainkban

A következőkben abból a gondolatból indulok ki, hogy a GNU/Linux és egyéb nyílt forrású szoftverek elterjedésének kérdése korunk egyik meghatározó jelensége. És nem is csak az üzleti megközelítésmód, azaz azon emberek számára, akik esetleg üzleti tevékenységük révén is elkötelezettek e szoftverek terjedése mellett. Úgy hiszem, a nyílt forráskód sikere több területen is izgalmas belátásokhoz vezethet.

A legátfogóbb vizsgálódás minden bizonnyal – és itt talán szerencsésebb ezt a kifejezést használni – a szabad szoftverek terjedésének társadalmi vonatkozásait kell érintse. Sajnos jelenleg az akadémiai szinten művelt társadalomfilozófia nem szentel kellő figyelmet a kérdésnek, pedig a szabad szoftver mozgalom sikerének is egyik alapfeltétele, hogy fogalmilag tisztázott, jól artikulált, és a hagyományos társadalomelméleti nyelvhasználattal is megközelíthető alapelvek mentén szerveződhessen. Amennyiben ugyanis a szabad szoftverek elterjedése bizonyos társadalmi reformokat és az információs társadalom új modelljét kínálja, akkor a siker első számú feltétele, hogy a mozgalom alapelvei révén képes legyen a vele jelenleg nem szinkronban érvényesülő, ám meghatározó társadalmi törekvésekkel párbeszédre lépni.

A második a jog tartománya, ahol már kézzel fogható eredményeket is sikerült elérni. A nyílt és/vagy szabad szoftverek további terjedésének számos jogi feltétele van, amelyek közül néhány már megoldottnak látszik – például a szoftverekhez kapcsolódó felelősség kérdése, amely az ingyenesen elérhető programok esetében más jogi formalizálást igényel, mint fizető társaiknál. Itt komoly előrelépések történtek az elmúlt években szerte a világon, ám sajnos a jogi szabályozás területén is vannak egyelőre még tisztázatlan kérdések, sőt, negatív tendenciákat jelző megoldási javaslatok is, gondoljuk csak az EU-s szoftverszabadalmak kérdésének elhúzódó vitájára. E jogi problémák

vitája minden bizonnyal hosszan elhúzódik még, ám nem árt minél gyakrabban hangsúlyozni: a nyílt forráskódú szoftverek sikerének alapfeltétele, hogy minél hamarabb jogilag is tisztázott környezetben legyenek terjeszthetők.

Végül harmadikként említem azt a területet, amely az előadásom központi témája lesz: a nyílt forráskódú szoftverek elterjedésének üzleti feltételeit. Azzal, hogy csupán harmadikként, azzal jelezni próbálom: a kérdés üzleti vonatkozásait, ha hosszabb távra tekintünk, megelőzik a társadalomfilozófiai és jogi kérdések. Tartós sikerre csak akkor számíthatunk, ha azok is érzékelik a probléma jelentőségét, akik üzleti érdekeltségeik révén maguk nem kötődnek a mozgalom sikeréhez, illetve ha tartós jogi alapokat és a nyílt forráskódú szoftverek melletti széleskörű társadalmi támogatottságot sikerül kialakítanunk.

A továbbiakban tehát ezeknek a szoftvereknek, így például a GNU/Linuxnak az elterjedéséhez szükséges azon feltételekkel és lehetőségekkel foglalkozom, amelyek az üzleti élet tartományába tartoznak, és ott szabályozhatók. Ezt megelőzően azonban szeretnék egy tételt javasolni, melyet a kérdés tárgyalásához elengedhetetlennek tartok. E tétel szerint:

(1) A nyílt forráskódú és/vagy szabad szoftverek belátható időn belül együtt kell létezzenek és működjenek zárt forráskódú, fizetős társaikkal.

Ezzel a tétellel nem azt állítom, hogy egy kizárólag nyílt forráskódú szoftverekre alapozott rendszer önmagában működésképtelen lenne, hanem azt, hogy társadalmi léptékek mérve, a nyílt és zárt fejlesztés tartós együttélésére érdemes berendezkednünk. Ennek belátáshoz két érvet szeretnék megemlíteni. Egyrészt: a nyílt forrású szoftverek fejlesztése jelenleg elképzelhetetlen lenne azon vállalatok nélkül, ahol zárt forráskóddal, üzleti alapon fejlesztenek szoftvereket, hiszen a GPL és egyéb szabad licenck alatt fejlesztő programozók több tízezres táborának nagy része számára a megélhetést ezek a vállalatok biztosítják, ahol az említett programozók kereskedelmi szoftverek fejlesztésében vesznek részt. A másik érv, amit érdemes szem előtt tartanunk: a nyílt forráskódú rendszerek mai alkalmazása jelentős részben zárt, kereskedelmi szoftverekkel való együttélésen alapul – ahol egyébként az együttélési képességekről e szoftverek sokkal jobb bizonyítványt kapnak „fizetős” társaiknál. Gondoljunk csak azokra a vállalatokra, ahol a kereskedelmi szoftverekkel üzemeltetett kliensgépek nyílt forráskódú alkalmazásokkal futtatott fájl- vagy adatbázisszerverekhez kapcsolódnak.

Az említett tétel mellett az előadásom másik központi feltevése, hogy a kis- és középvállalatok (a KKV piac) növekvő érdeklődése az integrált vállalatirányítási rendszerek iránt, a nyílt forráskódú szoftverek terjedésének új lendületet adhat. Ezzel ugyanis e szoftverek a desktop piacon is erős pozíciókat szerezhetnek, ahol eddig kétség kívül a kereskedelmi szoftverek abszolút hegemóniája volt a jellemző. E lehetőséget azonban csak akkor sikerül majd kihasználni, ha a növekvő piaci igényeket fejlett, jól kialakított üzleti stratégiákkal, pénzügyi és technológiai modellekkel próbáljuk kielégíteni. A következőkben e modellek kialakítására vonatkozóan próbálok meg néhány javaslatot megfogalmazni.

2. A szoftverpiac alakulásáról

Az előadás tulajdonképpeni kérdésére rátérve, had kezdjem két széles körben ismert gondolat felidézésével. A Bill Gates és a Microsoft világraszóló üzleti sikerét kommentáló és magyarázni próbáló történetek közül kettő valóban megvilágító erejű. Az

első szerint a redmondi vállalat vezetőjének zsenialitása abban állt, hogy rájött, hogy időnként le kell csapni a biztosítékot a fejlesztők gépei alatt, és akkor azt lehet mondani: ami eddig kész lett, az lesz az aktuális verzió. A másik, immár mélyebb belátásokhoz vezető értelmezés szerint, a Microsoft sikerének titka, hogy az egész világgal el tudták hitetni, a számítógép funkcionális eszköz: olyan gép, amely a kávéfőző és a varrógép mellé állítva e-mail, szövegszerkesztő vagy egyéb konkrét feladatok ellátására szolgáló gépként üzemelhet.

Mi, akik szoftverfejlesztő cégeknél dolgozunk, mindkét problémát jól ismerjük és értjük. Mégis úgy gondolom, hogy a két gondolat sugallta jelenségek: a verzióköz-pontú fejlesztés illetve a számítógépet funkcionális eszközzé redukáló szemléletmód alapvetően ellentétes a nyílt forráskódú és/vagy szabad szoftverek fejlesztésének, és az e mögött álló mozgalomnak a filozófiájával.

A következőkben amellet próbálok majd érvelni, hogy a szívünknek kedves mozgalom sikeréhez a két alapelv közül az egyiknek az erősítésére, a másiknak viszont a visszaszorítására van szükség. Ennek belátásához vessünk először egy pillantást a vállalati szoftverek piacának közelmúltjára.

Az integrált vállalati rendszerek felhasználása egészen a közelmúltig csak a nagyvállalatok számára volt természetes és szükséges. Ennek oka egyrészt az, hogy az ilyen rendszerek fejlesztési és beüzemelési költségeit kisebb vállalatok, lévén sokkal beruházás-érékenyebbek, képtelenek voltak finanszírozni. A másik ok pedig, hogy a kisebb cégek üzleti logikáját az esetek többségében képes volt számos általános célokra fejlesztett alkalmazás (pl. egy táblázatkezelő) leképezni – még ha ez a hatékonyság rovására is ment –, és így az átállás integrált vállalati rendszerekre nem volt létkérdés. A kis- és középvállalatok piacán ezért még ma is ilyen általános célú alkalmazások, illetve egyes konkrét feladatokra fejlesztett (pl. külön számlázó vagy készletnyilván-tartó) szoftverek kerülnek leginkább értékesítésre.

Az elmúlt években azonban az informatika fejlődése révén elérhetővé váltak olyan fejlesztői alkalmazások és környezetek (mint pl. a szabadon elérhető a J2EE platform, az EJB technológia illetve a JBoss alkalmazáserver), amelyek segítségével hatékonyan és olcsóbban fejleszthetők összetett, moduláris felépítésű vállalati szoftverek. Ez már rövid távon is az árak csökkenését eredményezi, amely tendencia a piac növekedésével tovább erősödhet. E fejlődéssel párhuzamosan egy fontos lélektani változás is elkezdődött: a vállalati felhasználók és cégvezetők, mint gyakorló számítógép használók az élet számos területén, egyre jobban elfogadják és megértik azt, hogy az üzleti folyamatok informatikai támogatása nagyban elősegítheti cégük tevékenységének hatékonyságát, így a vállalkozás sikerét. Ez korántsem evidens belátás, és valószínűleg e lélektani átállás nagyobbik szakasza még továbbra is előttünk van.

Az azonban már látható, hogy a kis- és középvállalatok piacán megjelent, és egyre nő az igény a vállalatirányító rendszerek iránt. Hogy hogyan vezethet ez a nyílt forráskódú szoftverek elterjedésének fokozódásához, rögtön láthatóvá válik, de előtte fel kell hívunk a figyelmet két, a KKV szoftverpiacot meghatározó jellegzetességre.

Egyrészt, a kis- és középvállalatok nagy része ma sem képes egy önálló, teljesen saját célokra fejlesztett rendszer kialakítását finanszírozni. Ezért a fejlesztő cégek általános célú, moduláris alkalmazáscsomagokat fejlesztenek. A potenciális megrendelők között azonban – még az azonos profilú vállalkozások esetében is – kisebb-nagyobb eltérések lesznek a cégek üzleti logikájában. Ezért egy egyszeri fejlesztés csak nagy szerencsével lesz képes akár két cég igényeit is kielégíteni, mindenhol egy kicsit más megközelítésmód, más adatstruktúra vagy éppen más megjelenítés szükséges. Ez a helyzet igazán rémisztően hangzik a legtöbb fejlesztő cég számára.

A KKV piac másik jellegzetessége, hogyha bevezetésre is kerül egy vállalatirányí-

tási rendszer, a legtöbb esetben nem (vagy legalábbis nem elsőre) lesz szükség a teljes üzleti logika leképezésére és informatikai támogatására. A legtöbb megrendelés kihagy a folyamatokból valamit, például könyvelést, banki kommunikációt stb. mert erre már rendelkezésre áll valamilyen alkalmazás.

Mi következik mindebből? Úgy gondolom ez az a pont, ahol beláthatjuk, a nyílt forráskódú szoftverek fejlesztési modellje az, ami ma a leghatékonyabban tud illeszkedni a kis- és középvállalatok piacának igényeihez. Ezen a piacon ugyanis olyan szoftverekre van szükség, amelyek:

- általános megoldásokra alapozva ugyan, de mindig az egyedi igényekhez illesztett alkalmazásokat kínálnak,
- első átadásával a fejlesztési folyamat nem zárul le, hanem folyamatosan, akár havi rendszerességgel újabb fejlesztések és kisebb átalakítások révén bővíthetők,
- értékesítése nem verziókra alapozott dobozolt szoftverértékesítés, hanem szolgáltatás központú, amely szolgáltatás már eleve tartalmaz a karbantartáson túl fejlesztési feladatokat is.

Amit a nyílt forráskódú szoftverek fejlesztésével kapcsolatban, a verziókhöz kötött fejlesztéssel szembeni ellenérzéseként említettem, pontosan az e három pontban megfogalmazott igények megfelelője a fejlesztői oldalon. A nyílt forráskódú szoftverek, mivel az értékesítés logikája nem kényszeríti ki a verziók kiadásának ritkítását, hagyományosan sokkal közelebb áll a folyamatos fejlesztés modelljéhez. Így a legfrissebb verzió adott esetben akár hetente is változhat, bővílhet.

Másrészt, a szabadon elérhető szoftverek már a maguk piaci jelenlétével is erősítik azt a tendenciát – amely a következő években számos elemző szerint jelentősen fokozódni fog – hogy a szoftveres megoldások értékesítése egyre jobban a szolgáltatási struktúrák felé fog elmozdulni. Azaz: a kínált alkalmazás nem egy egyedi termék lesz, hanem egy informatikai megoldáscsomag része, amelynek célja, hogy a megrendelő üzleti tevékenységének informatikai támogatását megoldja. Így egy ilyen csomag adott esetben egyszerre tartalmazhat hardver- és szoftverelemeket csakúgy, mint technikai tanácsadást és a fejlesztői kapacitás rendelkezésre állását – és ezen elemek között nem lesz jelentős értékkülönbség.

Az anyagi vonatkozások tekintetében hasonlóan kedvezőnek látszik a helyzet. A kis- és középvállalatok eleve beruházás-érzékenyebbek, és nem tudnak 10–20 millió forintos rendszerek vásárlásába befektetni. Számukra sokkal kedvezőbb lehet az az üzleti modell, amely nem egyszeri, nagy összegű beruházást, hanem rendszeres, de kisebb, kezelhetőbb költséget jelent a cég informatikai háttérének teljes fenntartására.

Mindez természetesen csupán előrejelzés, amely néhol bizonytalan feltevéseken alapul. A céloom azonban nem erős állítások megfogalmazása, hanem tendenciák és lehetőségek felmutatása. És e lehetőségek megragadásának első számú feltétele, hogy időben észrevegyük, és felkészülten várjuk őket.

Itt térnék rá arra, amit a nyílt forráskódú szoftveres mozgalmak másik alapelveként említettem, s amelyet véleményem szerint – legalábbis részben – fel kell adni egy időre. E szerint az alapelv szerint a számítógép nem funkcionális gép, hanem olyan általános eszköz amelynek segítségével soha nem látott szélességben és mélységben, szinte minden területen képesek leszünk az emberi megismerés és megértés, illetve az emberi tevékeny gyakorlat tartományát kiterjeszteni. Magam is egyetértek ezzel, és elfogadom, sőt vallom Neal Stephenson érveit, aki híres, „In the Beginning... Was

the Command Line” című írásában részletesen megmutatja, hogyan vált a számítógép-felhasználásnak ez a hamis mítosza világszerte elfogadottá és egyes vállalatok üzleti sikerének zálogává.

Mindamellettt úgy gondolom, az informatika jelenlegi üzleti felhasználása nem teszi szükségessé, hogy ezt a mítoszt mindenképp elvessük. Az üzleti folyamatok modellezésében és segítésében a legtöbb végfelhasználó szintjén a számítógép valóban csupán egyszerű munkagép, amelynek segítségével ő maga számláz, raktárkészletet kezel, levelet ír vagy e-mailt küld – és sokszor csak egyiket teszi végig a munkája során. Az pedig, hogy a gép, amin dolgozik, valójában többre is alkalmas – kicsit megfordítva Stephenson érvelését – az lehet csupán annak az eredménye, hogy jelenleg a hardveriparban nem rentábilis ilyen szűk keresztmetszetű céleszközök fejlesztése, csak általános célú számítógépeké.

Hogy mi is következik ebből? Úgy vélem, támogatni kell azokat a tendenciákat, amelyek jelenleg már dominánsan jelen vannak a nyílt forrású, szabadszoftveres fejlesztésekben, ti. a felhasználóbarátság, a grafikus megjelenítés és kezelőfelületek funkcionális tagolásának tendenciáit. Ez önmagában nem nagy felismerés, és szemmel láthatóan megoldható oly módon, hogy ne menjen a számítástechnikai eszközök valós, a lehetőségeket maximálisan kihasználó alkalmazhatóságának rovására. Úgy vélem, a szoftverek vállalati felhasználásában a funkcionális, felhasználás-központú fejlesztésnek és tervezésnek jelenleg nem látszik alternatívája. Ezt azért érdemes megemlíteni, mert az a kultúra, ahonnan a nyílt forráskódú és szabad szoftverek fejlesztésének a mozgalma ered, a hacker kultúra, alapvetően ellentétes filozófiát vall ezzel. Én mégis azt hiszem, az üzleti felhasználás igazából azt tudja majd megmutatni – és ez lesz a számítógépeket funkcionális eszközzé redukáló megközelítésmód igazi cáfolata –, hogy a két filozófia az alkalmazás területén nem kerül feltétlenül összeütközésbe egymással, sőt, hatékonyan ki is egészíthetik egymást.

3. Összefoglalás

Úgy vélem, a szoftverpiac átalakulása napjainkban – amely jelenti egyrészt a kis- és középvállalatok növekvő igényét az összetettebb vállalati alkalmazások iránt, illetve a piac lassú, de tartósan ígérekző elmozdulását a szolgáltatás-központú értékesítés irányába – új távlatokat nyit a nyílt forráskódú és/vagy szabad szoftverek elterjedése számára. Ezeknek a lehetőségeknek a kihasználásához azonban több dologra van szükség:

- Egyrészt szükséges a fejlesztő cégek részéről olyan *üzleti modellek kialakítása*, amelyek az említett piaci szegmens részére elfogadható megoldásokat kínálnak. Erre például egy a szolgáltatásért fizetendő havidíjakra, és csak kisebb összegű kezdeti beruházásra alapozott konstrukció látszik megfelelőnek; persze a részletek minden esetben kicsit más megoldást sugallnak majd.
- Ennek sikeréhez szükséges még a *közgondolkodás további átalakulása*, hogy a vállalatvezetők megértsék és belássák, hogyan képes egy ilyen informatikai szolgáltatáscsomag a cégük működésének hatékonyságát fokozni.
- Szükséges olyan *retorika, olyan bemutatóanyagok és portfóliók kialakítása*, amelyek ebben a belátásban segíthetik a cégvezetőket. Ez persze a fejlesztőcégek elemi érdeke is, így nem hiszem, hogy ebben ne lenne gyors az előrehaladás.

- Szükséges a ma még sajnos elterjedt, a nyílt forráskódú szoftverekkel kapcsolatos *hamis mítoszok lerombolása*, melyek szerint ezek alkalmatlanok üzleti felhasználásra – legalábbis desktop környezetben. Ez valószínűleg csupán idő kérdése, és sikeres is lesz, figyelve a kereskedelmi szoftverek árszintjének alakulását. Mégis úgy gondolom, ezen a területen még sok feladat hárul a nyílt forráskódú szoftverek mozgalmát támogató civil szervezetekre, illetve a nagyobb vállalkozásokra egyaránt, elsősorban a Linux disztribúciók forgalmazóira.
- Belátható időn belül szükséges egyes, jelenleg szabad szoftverként még elérhetetlen *üzleti alkalmazások kifejlesztése*. Gondolok itt például a banki kommunikációs, vagy az adóbevallást segítő szoftverekre. Ehhez természetesen szükség van az érintett állami szervezetek illetve nagyvállalatok, pl. bankok támogatásának megnyerésére.
- Fenn kell továbbá tartani azt a magas színvonalat, amelyen jelenleg a nyílt forráskódú alkalmazások kereskedelmi társaikkal *együttműködni képesek*. Véleményem szerint hosszú távon is érdemes a nyílt és zárt forrású rendszerek közötti együttműködésre berendezkednünk.
- Szükség van arra is, hogy a kereskedelmi szoftverek mögött álló vállalatok ne tudják szabadalmi vagy más jogi eszközökkel ezt, a rendszerek közötti kommunikációt lehetetlenné tenni.

Végezetül még egy gondolat a KKV piac informatikai beruházásainak állami támogatásával kapcsolatban. Mint az ismert, az elmúlt években több állami és EU-s pályázat került kiírásra, amelyek célja a kis- és középvállalatok versenyképességének megőrzése volt, informatikai rendszereik fejlesztése révén. Sajnos általános tapasztalat, hogy ezek a pályázatok nem megfelelően, nem éppen e piaci szegmens számára lettek kiírva.

A legtöbb pályázat minimum 10 milliós támogatási limitje, amely a teljes beruházásra számított 50%-os önrésszel 20 millió lesz, messze meghaladja a kis- és középvállalatok informatikai beruházásokra fordítható kereteit. Minden fejlesztő cég tudja, hogy nincs az a vállalat, amelynek a részére ne lehetne 20 millió forintos rendszert fejleszteni. Mindenki tudja azt, hogy nagyon sok esetben nincs szükség ekkora beruházásra, egy ennek negyed-ötödéből kialakított rendszer már nagyban segíteni tudja az üzleti folyamatokat. És már csak ezért is kizárt, hogy egy kis- vagy középvállalat 20 millió forintot vállalati rendszer fejlesztésére beruházzon.

Úgy vélem, hogy amikor állami szinten is felvállalt törekvés a hazai informatikai rendszerek fejlesztése, és általában is, egy jól szervezett információs társadalom kialakítása a cél, akkor komoly kormányzati felelősség, hogy olyan támogatási struktúra jöjjön létre, amely hatékonyabban és jóval szélesebb körben képes a hazai kis- és középvállalatokat segíteni.

